

יומה של ניצנים

מלחמתה של ניצנים וגורלה הטרגי, שפקדה ימים ספורים לפני "ההפוגה הראשונה" במלחמת-ש"ח, אינו מוצג כאן במסגרת הרגילה של "פרשות קרב" מעברנו הלוחם, הניתנות מדיפעם מעל דפי "מערכות". דו"ח זה של ועדת-חקירה מוסמכת מטעם המטכ"ל — צורתו ונוסח דבריו הם עניינים "יבשים". אך סיפורי המעשה רוויים; ונשקפים מתוכו גלויי נחישות החלטה והקרבה עצמית של מגיני-הנקודה. מכון שור רותיו נשמע גם תיאור המסיבות; ולא מעט לקח מחייב.

חדשות לגמרי. בסוף מאי הגיע האויב למגדל והשתלט על הכביש מגדל-פלוג'ה. החטיבה היתה נתונה אז בתהליך התארגנות, וחטרה כל נסיון במאבק עם אויב סדיר. העדיפות המוחלטת של המצרים בציד אילצה את החטיבה לבכר את קרב הלילה על-פני קרב היום. בלילות לקחו כוחותינו את היוזמה, תקפו את ריכוזי האויב וחילבו בדרכי-התחבורה שלו. בימים נאלצה החטיבה להשאיר את היוזמה בידי האויב. נקודות הישוב, אשר הספיקו כבר להתבצר במדת-מה, חייבות היו להגן על עצמן בעזרת יחידות חיל-מצב קטנות, אשר נשלחו לעזרתן על-ידי החטיבה ולעמוד בפני התקפות היום המצריות. בתנאים אלה לא היתה מידת האמון של המשקים בחטיבה רבה ביותר ומידת איתנותם הנפשית של תושביהם נשתנתה חליפות. התפקיד הקרבי, אשר נועד אז לכל המשקים, היה להגן על המשק כבסיס לכוחות החטיבה ולהדוף את האויב כדי להתיש את כוחותיו ולהשהות את התקדמותו. לביצוע משימה זו, אשר הצריכה את חיוזוקן והגברתן של נקודות הספר, הן בלוחמים והן בנשק, נערך גדוד 53 מחטיבת "גבעתי" ביחידות חיל-מצב במשקי הספר. בלי להשאיר לעצמו כמעט כל זרובה מבצעית הציב גדוד 53, אשר מטהו חנה בבאר-טוביה, את עיקר כוחותיו באדם ובנשק בארבעת משקי הספר של המרחב — נגבה, גלאון, גת וניצנים. בהטילה את התפקיד הזה על הגדוד רצתה החטיבה לשחרר את כל שאר כוחותיה לפעולות יוזמות.

לאחר עמידת קיבוץ ניצנים מול ההתקפות מאז ההחלטה של האומות המאוחדות בכ"ט בנובמבר 1947, והקרבות עם הכוח הפולש המצרי, נפלה נקודת-הספר.

ב-23 במרס 1949 הוקמה על-ידי המטה הכללי ועדת חקירה, שמטרתה העיקרית היתה: "לחקור את פרשת המלחמה וההתגוננות של קבוצת ניצנים..."

ועדה זו ביקרה במשק ניצנים, למדה את תכנית הגנת המקום ואת היערכות האויב ביום הקרב, ושמעה עדויות על מהלך הקרב מפי מפקד חטיבת "גבעתי" וקציני מטהו, מפי מפקד הגדוד האחראי לגזרה ומפקדי פלוגותיו. מפי מגיניה של ניצנים — אנשי החטיבה ואנשי המשק כאחד.

הננו מביאים את הפרק מתוך דו"ח הועדה, המתאר את הרקע ואת השתלשלות הקרב עד נפילת הישוב, כלשונו (יש לזכור שהדו"ח נכתב בשנת 1949).

הרקע

עם פלישת המצרים לדרום הארץ היתה עדיין חטיבת "גבעתי" עסוקה בטיהור הכפרים הערביים שבמרחב הדרום וביצירת שטח רצוף עם רשת תחבורה מובטחת. הכנופיות הערביות, שפעלו בפקוד קצינים מצריים, היו אז אויב מוכר. הצבא המצרי הסדיר, עם עדיפותו הרבה בארגון ובציוד, עם תותחיו ורכבו המשורייני, העמיד את החטיבה בפני בעיות

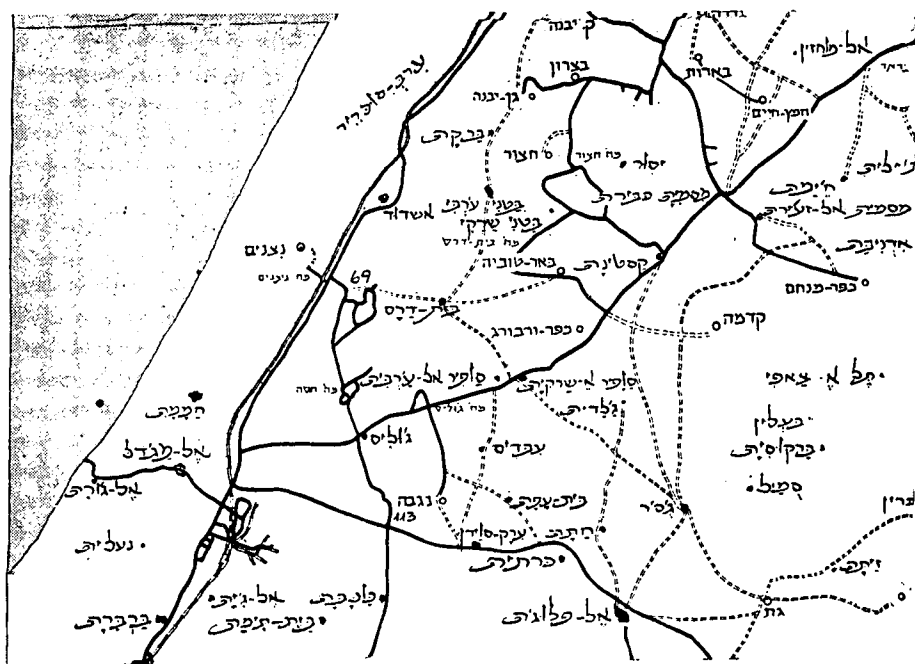
טבעת העמדות מוקפת בגדרות תיל (3—2 גדרות) עם מיקוש דל עד מאוד. אדמת המשק — כורכר, נוחה לחפירת תעלות קשר, אולם נוטה גם להתפוררות ולמפולת. התעלות, שנחפרו בקלות, היו נסתמות בנפול הפגזים והפצצות, ועורקי הקשר היו משתבשים. מאותה הסיבה נשתבשה ביום הקרב, ולבסוף חדלה מלפעול, רשת הטלפונים הפנימית המסודרת, אשר חוטיה, הטמונים בקרקע, נקרעו על-ידי הפגזים והפצצות.

להערכתה הטקטית של סביבת ניצנים הקרובה, אפשר לומר: זהו שטח המאפשר התקרבות נוחה לחי"ר עד למרחק הסתערות מהנקודה. עיקר הכוונה לשטחים אשר מדרום-מזרח (ואדי), ממזרח (מחנה צבאי עזוב והרוס הגובל עם גדר המשק) ומצפון (מכתש וואדי המוביל בכיוון מערב עד למבואות המשק). במרחק המתאים לטוח פעולתו של הנשק הכבד נמצאת גבעה 69, ומצד צפון רכס בית-הקברות. תצפית האש משני המקומות האלה על משק ניצנים, הנמצא בעמק, היא טובה עד מאוד.

נשקה של ניצנים (כולל נשק חיל-המצב אשר חנה בה) כלל ביום הקרב: 80—75 רובים, כ-30 תת-מקלעים, כמות מספקת של תחמושת, רימונים ובקבוקי מולוטוב, 4 מקלעים, 1 מרגמה בת 2" ו-1 פיאט.

מפקד איזור ניצנים, המ"ר רובינשטיין, נהרג על-ידי מארב האויב בכביש המוביל לניצנים עוד לפני פלישת המצרים. את מקומו של המ"ר מילא אחד מחברי המשק, אולם הפיקוד על כל הכוחות אשר היו בניצנים היה בידי המ"מ אברהם שורצשטיין מגדוד 53. מחלקתו של אברהם שורצשטיין הוצבה כחיל-מצב בניצנים עוד בסוף חודש מרס. המחלקה הגיעה למקום כמעט בלתי מאומנת, אולם עד יום המערכה הספיקה להתנסות ולהתאמן. טוראי מחלקה

חלק מגזרת חטיבת "גבעתי"

לא היה אז, וגם לא יכול היה להיוצר, קורהגנה רצוף על מרחב הדרום. החזקת משלטים סטטיים, נוסף למשקים הנ"ל, שיהיה בכוחם לשבור את התקפות האויב, יכולה היתה להיעשות רק תוך הפחתת היוזמה של החטיבה והצמדת מעט הנשק שלה והקפאתו. גבעות ומקומות בעלי חשיבות טקטית נתפסו אז על-ידי החטיבה זמנית בלבד, לצורך פעולה יוזמה או למען הבטיח שיירות הספקה לנקודות הספר. כדוגמה למקומות טקטיים מהסוג הנ"ל יכולה לשמש גבעה 69, החולשת על דרכי הגישה למשק ניצנים והשולטת על סביבתו ממזרח. גבעה זו, אשר בינה לבין ניצנים עוברת הדרך הראשית מג'ד-ל-אשדוד, היתה נתפסת ונעוצת לסירוגין. נקודות הספר, מחוץ לנגבה, היו איפוא כמעט מנותקות. ההספקה הוכנסה בלילות, בעיקר על-ידי הולכי רגל. בימים קיים היה רק קשר אלחוט עם מטה גדוד 53 בבאר-טוביה. לאנשי המשקים נאמר אז ברורות, כי החטיבה יכולה לבוא לעזרתם רק בלילות. בימים, במקרה של התקפת אויב, יהיה עליהם להחזיק מעמד בכוחות עצמם עד הלילה. בלילה תוכל החטיבה לסייע להם, אך ביום הם חייבים לסמוך רק על כוחם ונשקם.

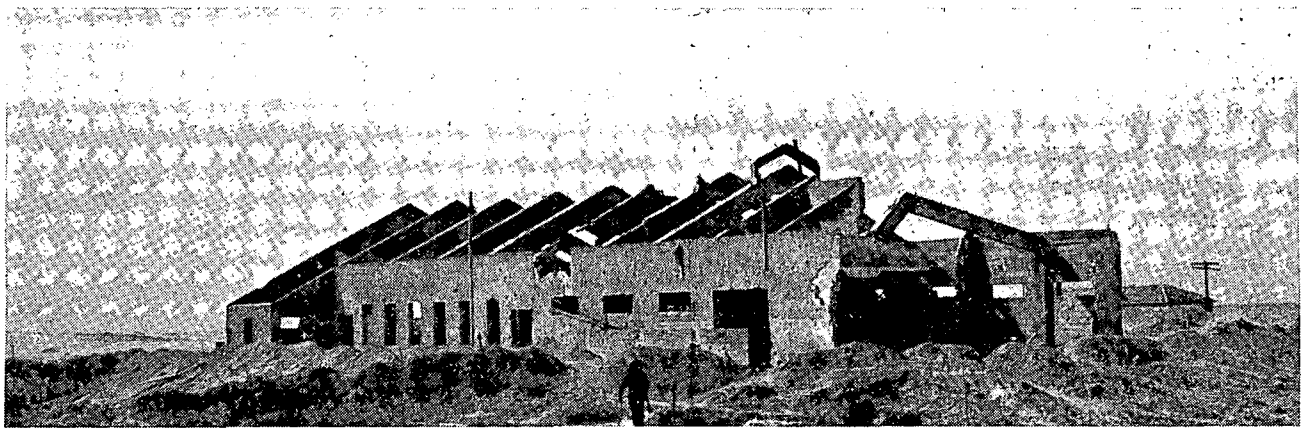
בכמות הנשק ובכוח האש היתה ניצנים הנקודה החלשה ביותר בין נקודות הספר.

בהתגבר הקרבות על נגבה הגבירה החטיבה את נשק הנקודה והציבה בה את אשר יכלה להפריש (והרבה לא יכלה).

ב-4 ביוני קיבלו גלאון וגת שתי מרגמות בנות 3" ו-2" פיאט טים כ"א. ניצנים לא קיבלה כל נשק בעזרת הלחץ הציבורי. גדוד 53 מסר פיאט לניצנים, והפיקוד החטיבתי עודד את אנשי ניצנים להמשיך בלחץ ציבורי והעביר לאג"מ את המלצתו למתן תגבורת בנשק לניצנים.

ב-6 ביוני, יום לפני נפילת ניצנים, נתקבל במחלקת החימוש של המטכ"ל אישור על מסירת מר-גמה אחת בת 3" ופיאט אחד לניצנים. בו ביום הועבר הצידוד למטה חטיבת "גבעתי". ממטה החטיבה נשלח הצידוד למטה הגדוד, אולם לבאר-טוביה הגיע בשעות הלילה המאוחרות. מטה הגדוד לא יכול היה לארגן יחידה, אשר תספיק עוד באותו הלילה להעביר ברגל את הצידוד לתעודתו. הוחלט לארגן את העברתו למחרת בלילה (בליל 8—7 ביוני), אולם עוד בטרם ירד הלי-לה נפלה ניצנים.

ביצורי ניצנים ביום המערכה לא היו שונים במאומה מביצורי שאר הנקודות באותה התקופה: טבעת עמדות חפורות וחצי סור ללחיות (14 במספר) עם גגונים דקים למדי; סוללה פנימית סביב חדר האוכל ובנייני המגורים המר-כזיים; בונקרים בשביל פעועים, אנשי הרזרבה, ומטה הפעולה.

חדר האוכל של ניצנים אחרי ההפגזה

במיוחד לתפקיד זה. מחלקה זו פגעה בדרכי התחבורה של האויב ופשטה על מגדל וכפרי הסביבה לשם הטרדה. לאחר שהגיע הטור המצרי לאשדוד, שימשה ניצנים כבסיס לפעולות נגד ריכוז האויב בכפר זה. אנשיה השתתפו בפעולות המכוונות לניתוק הדרך מגדל-אשדוד, בסיוע להוצאת פצועינו משדה-הקרב על אשדוד ובהבטחת העברתם לבסיס עורפי. יומיים לאחר שהגיע הטור המצרי לאשדוד, הופגזה ניצנים באש מרגמות בנות "3 (נורו כ־20 פגזים בקירוב) מאחת הגבעות שבקרבתה. מאז, מדי יום ביומו, הופגזה ניצנים באש מרגמות, ומנת הפגזים הלכה וגדלה עד אשר הגיעה לכמה מאות, אשר נורו במשך 2-3 שעות.

יומיים לפני המערכה על ניצנים, לאחר קרב עם ריכוז האויב באשדוד, נסוג הגדוד השביעי של הפלמ"ח, שהשתתף בקרב

זו היו מחומר אנושי לארע, אשר הכרחי היה ללכודו ולאמנו בתנאים קשים למדי. תפקיד זה בוצע על ידי המ"מ אברהם שורצשטיין וסגנו משה הנפליק. תוך ביצוע המשימות האחרות אשר הוטלו עליהם, לפני פלישת הצבא המצרי עסקה המחלקה בפעולות הטרדה, בסורים ובמארבים בסביבה.

ב־4 ימים לפני הקרב על ניצנים, לאחר שהאויב היה כבר באשדוד, הועברה לניצנים כתגבורת מחלקה מגדוד 58 בפיקודו של המ"מ יוחנן מנהיים. היתה זו מחלקת טירונים, אשר קיבלה לפני כן 2-3 ימי אימון. מחלקה זו נשלחה לניצנים במחשבה לנצל את שהותה במקום לשם אימונים, אולם מטרה זו לא הושגה, וביום הקרב לא היו אנשי מחלקה זו מסוגלים ליותר מאשר להיות אנשי-תגבורת בעמדות.

ביום המערכה נמצאו בניצנים 67 מחברי המשק (בכלל זה 10 בחורות), 30 אנשי מחלקתו של אברהם שורצשטיין ו־44 אנשי מחלקתו של יוחנן מנהיים. בסך הכל הגנו על ניצנים 141 איש.

מפקדי העמדות היו בעיקר אנשי ניצנים, והחיילים נשמעו להם ומילאו את חובותיהם. על מידת העקשנות, בה הוחזקו ביום הקרב העמדות הללו, אפשר לשפוט מהעובדה, כי כמעט כל אנשי העמדות הצפון-מזרחיות, אשר עליהן ריכוז האויב את עיקר התקפתו (עמדות 8, 9, 10, 11, 12), נפגעו ונהרגו בהגנתם על עמדותיהם.

על רוח אנשי ניצנים, לפני יום המערכה, יכולות להיות דעות שונות. על בעיות מסוג זה מן הנמנע לומר דברים מוחלטים. זעזועים נפשיים עברו אז בארץ לא רק על תושבי ניצנים, ורגעי חולשה פגעו אז גם בכמה וכמה נקודות ישוב, אשר בסיכום הסופי רשמו דפי גבורה בתולדות המלחמה. קשה להסיק מסקנות מקטעי הדברים שנאמרו על ידי בודדים, ואי-אפשר לדון אנשים על חטא שחטאו במחשבה, אם לשפוט על מעשיהם של אנשי-ניצנים ככלל, הרי עובדה היא, כי ניצנים דרשה נשק ותגבורת בנשק, עד יומה האחרון, ויום הקרב על ניצנים מצא את אנשיה נערכים בעמדותיהם להגנת מקום מושבם.

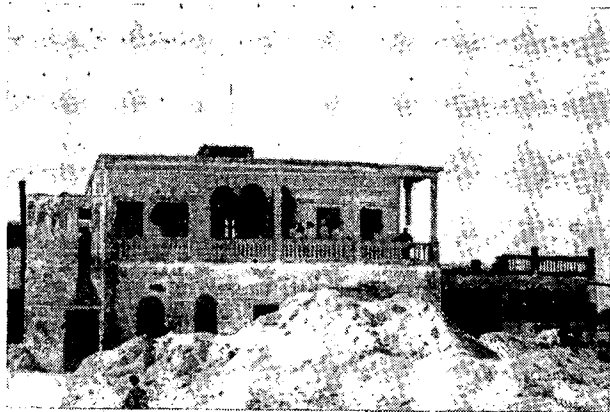
במחצית השנייה של חודש מאי הפכה ניצנים, למשך כמה ימים, בסיס לפעולתה של מחלקת פשיטות וחבלה, שנשלחה

פנוי ילדי ניצנים בליל 17.5, היה הכרח לבצעו במסע רגלי בן 8 ק"מ, מניצנים לכאר-טוביה. תכנון הפעולה היה כדלהלן:

הילדים מניצנים ינשאו על כתפי הוריהם וכתפי יחידת האבטחה המצויה במשק, עד לנקודה מסוימת בחצי הדרך בין באר-טוביה לניצנים; במקום זה יפגשו עם אנשי הפלוגה הנפתית המקובצת שתגיע מבאר-טוביה; אנשי ניצנים ימסרו לבאים מבאר-טוביה את הילדים ויקבלו מהם ציוד מיועד לניצנים ולאחר מכן יחזור כל אחד למקומו.

....בלחישה ניתנת הפקודה ואיש איש נוטל את משאו. השורות מתישרות והרגלים מורמות לצעד ראשון. אחריו יבואו רבים. לפתע כולם נעצרים בבת-אחת. אישם במערב התרוממה רקיטה גדולה ובהירה. מספר רגעים נשארה תלויה באויר והסביבה כולה מוארת אור בהיר. מתגנבת מחשבה ללב: האמנם גילו אותנו? מחכים ליריות והתפוצצויות; אך הרקיטה כבתה בלי שארע דבר. אנהת רנחה כללית. שוב מורמות רגלים והטור מתקדם.

הירה שוקע. כלבים נובחים ובכפרים הערבים הסמוכים — בטאני ואשדוד באגף צפון ובית דאס באגף דרום, יריות רחוקות פולחות את האויר, הלב דופק בחזקה. בעקשנות צועדים קדימה, צעד אחר צעד. העינים צמודות לכל עצם בדרך וההחלטה נחושה בלב כל: להצליח, בכל מחיר להצליח! להיפגש עם הקבוצה הנושאת את מיד ליד, זולת זאת — אף הגה לא נשמע.

ה"ארמון"

פלוגת רובאים מהגדוד השביעי ומחלקת מכונות יריה כבדות. לעזרתו של הגדוד ה-9 הועמדו 4 טנקים קלים, גדוד משוריינים (13 משוריינים) ו-4 סוללות תותחים. נוסף לכך הופעלו אוירונים, אשר הופיעו זוגות וזוגות, בהפסקות קלות להפצצת שטח המשק ולכיסוי באש מכונות-יריה.

ההפגזה הקשה באש מרגמות נמשכה מחצות הלילה עד שעה 7-8 בבוקר. ניצנים לא ענתה על ההפגזה הזו מחוסר נשק מתאים. בשעה 7-8 בבוקר נעשה הנסיון הראשון של חיל-הרגלים של האויב לפרוץ לחצר-המשק. ההסתערות נערכה על-ידי כוחות חיל-הרגלים, אשר הצליחו להגיע בהסתר גמור עד לבנינים הקרובים של המחנה הצבאי העזוב, ופתחו בהתקפה על העמדות הצפון-מזרחיות (מספר 9, 10, 11, 12). הסתערות האויב נהדפה, אולם נסיגתו היתה בת כמה עשרות מטרים בלבד, כאשר הבנינים ותחבורות של המחנה הצבאי העזוב שימשו מקומות מחסה לעמדות טובות. בתנאים אלה, מן הנמנע היה להפוך את נסיגתו של הכוח לבריחה. מאותן העמדות, אשר תפס לאחר נסיגתו, חזר אחרי-כן וחידש את הסתערותו.

לאחר שנהדפה ההסתערות הראשונה של חיל-הרגלים, חידש האויב את ההפגזה, וביתר שאת. להפגזה נצטרפו התותחים, וזמן-מה לאחר זאת הופיעו גם האוירונים של האויב. תעלות הקשר נסתמו ונתמלאו מחדש באדמת כורכר. גגו של אחד הבונקרים נפגע מפגז ונתמוטט, בקברו תחתיו את האנשים אשר ישבו בתוכו. לעזרתם חשו האחרים והוציאו מתחת למפולת. אחד מן הניצולים נפצע, השאר נשארו שלמים. רשת הטלפונים נהרסה כליל על-ידי ההפגזה, והקשר הופעל על-ידי שליחים-רצים, אשר שניים מהם נפצעו בשעת מילוי תפקידם. מקלע אחד, אשר היה מכוון לפעולה נגד האוירונים, נפגע בפגיעה ישירה על-ידי אחד הפגזים והוצא מכלל פעולה. בהתפוצצותם העלו הפגזים אבק רב מאדמת הכורכר, ורבים מכלי-הנשק נזדהמו וחדלו מלפעול, ביניהם מקלע נוסף.

מאז שעות הבוקר המוקדמות נעשו נסיונות בלתי פוסקים להפעיל את מכשיר האלחוט, ורק בשעה 1000 בערך הצליחו לשדר מהמכשיר קריאת S.O.S., אשר נקלטה ואושרה על-ידי מטה-הגדוד. לאחר קריאה זו, עד סוף המערכה, לא הצליחו אנשי ניצנים לחדש את הקשר ולהודיע דבר על הנעשה.

זה, לעבר משק ניצנים. אנשי ניצנים השתתפו בחיפוי על נסיגתה זו. הנקודה שימשה בסיס לנסיגת הגדוד. יום לפני-כן השתתפו אנשי ניצנים בהתקפה על תחבורת האויב בין מג'דל לאשדוד. ניצנים דמתה איפוא, בימיה האחרונים, לעצם בגרוננו של האויב, והוא החליט לסלקה.

בניצנים היה אז מכשיר אלחוט המופעל על-ידי סוללות. ביום השבת, 5 ביוני, התקלקל המכשיר, וכיתה מאנשי ניצנים נשלחה למטה גדוד 53 לבאר-טוביה, על-מנת להחליפו או לתקנו. במטה הגדוד לא נמצא מכשיר אלחוט כזה, ובמקומו ניתן להם מכשיר אחר המופעל על-ידי זרם מרשת-חשמל. אנשי ניצנים הסבירו בו במקום, כי על-מנת להפעיל את המכשיר החדש, הכרחי יהיה להפעיל את הגנרטור אשר עמד בבית הערבי הישן (ה"ארמון") שבנקודה וסיפק חשמל למשק. את מכשיר האלחוט אי-אפשר יהיה להפעיל מאותו הבית בו נמצא הגנרטור, משום שהגנרטור יפריע לפעולת המכשיר; הכרחי יהיה איפוא להפעיל את המכשיר במקום אחר. במרחק מסוים מבית הגנרטור, ולהעביר חוטי-חשמל בין שני המקומות. במקרה של הפגזה חזקה עלולים החוטים להיקרע, ואז תופסק פעולת המשדר, ועל-ידי כך ינותק הקשר עם החוץ. להנמקה זו לא היתה כל תועלת, באשר לא היה במקום מכשיר אלחוט אחר. אנשי ניצנים לקחו את המכשיר החדש, אולם הובטח להם, כי למחרת ישתדלו להמציא להם מכשיר אחר או שיישלח אליהם אלחוטאי, אשר ידריך את האלחוטאית שלהם בשימוש במכשיר. למחרת, יום א' 6 ביוני בשעה 2000, התקלקל המכשיר החדש. מכשיר אחר לא הגיע למשק, ולא הגיע גם אלחוטאי להדריך בשימוש במכשיר החדש. החל משעה 2000 ביום 6 ביוני הופסק הקשר האלחוטי הסדיר בין ניצנים לבין מטה-הגדוד.

אחת העמדות בניצנים

בחצות אותו הלילה התחילה הפגזת ניצנים. היתה הפגזה חזקה למדי, ממרגמות מטוחות היטב מבעוד יום, שמטרתה היתה ריכוך המטרה לקראת פעולת חיל-הרגלים של האויב.

הקרב על ניצנים

הכוח המצרי, אשר תקף את ניצנים על-מנת לכבשה, היה מורכב מגדוד חיל-הרגלים המצרי מס' 9, שהוגבר על-ידי

בערך בשעה 1100 הופיעו הטנקים. הם התקרבו לעמדות מס' 9, 10, 11, 12 ופתחו עליהן באש ישירה מתותחי 6 ליטראות. מאש התותחים נהרסו העמדות, ואנשיהן נהרגו ונפצעו. בעמדה מס' 10 נהרס המקלע, שהיה מוצב בה, מפגיעת פגזי שני אנשי הפיאט חשו עם הכלי לעזרת העמדות הללו. מיד עם יציאתם מבונקר הרורבה נפגע אחד מהם, ואת מקומו תפס חבר אחר.

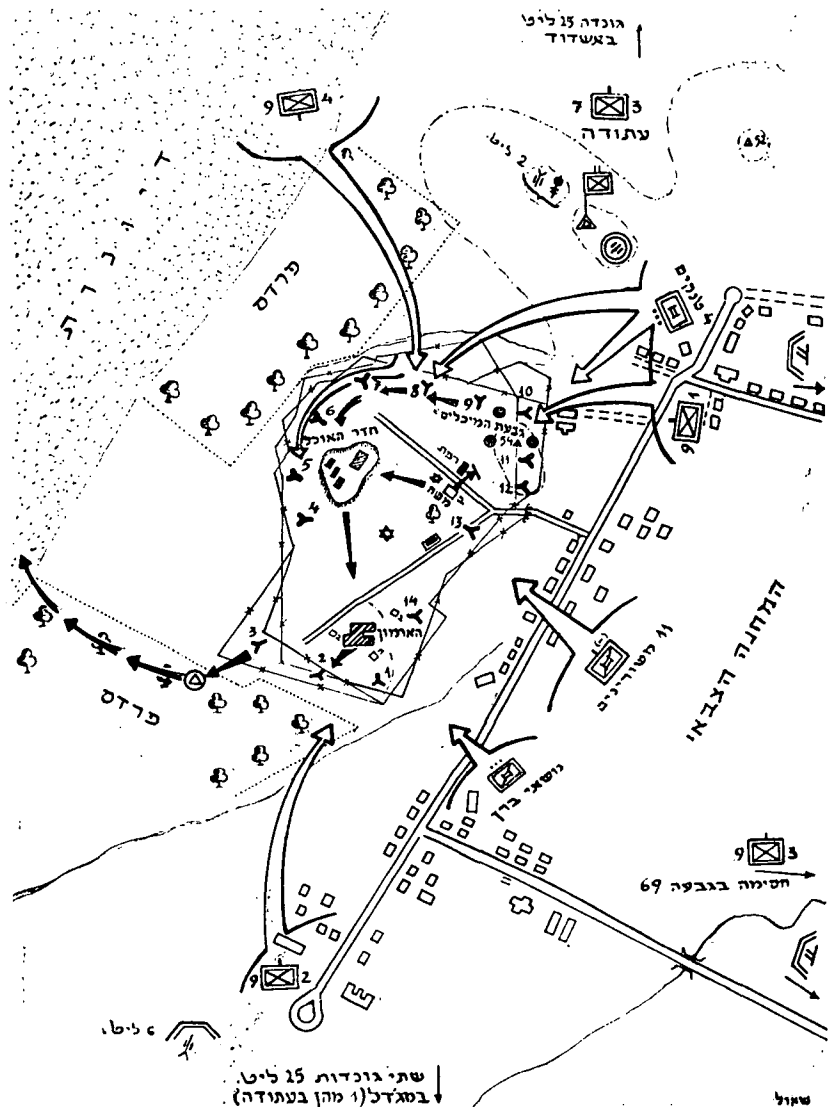
הפגז השני של הפיאט הצליח לפגוע בשרשרת אחד הטנקים ולהפסיק את תנועתו. אולם לאחר זאת נתקלקל הפיאט ויצא מכלל שימוש. שאר הטנקים נסוגו למרחק מה והמשיכו באש תותחיהם. חיל-הרגלים של האויב חידש את התקרבותו והשתלט על העמדות מס' 10, 11, 12. גורל אנשי עמדות אלה היה: עמדה מס' 10 — 4 הרוגים, 2 פצועים. עמדה מס' 11 — 3 הרוגים, 2 פצועים. עמדה מס' 12 — 3 הרוגים ו-3 שהצליחו לצאת לתעלת קשר ולתפוס עמדה חדשה. למקום המעשה חשה כיתת הרורבה. בנסיון להשתלט מחדש על העמדות, אולם גבעת קבר-השיח ("גבעת המיכלים")

חרשם הקרב על ניצנים

הנמצאת בקרבת עמדה מס' 11, נתפסה כבר ע"י האויב, שפתח ממנה באש צפופה. כיתת הרורבה הצליחה להגיע עד בנין הרפת ולתפוס עמדות מסביבו. מיד לאחר זאת ניסתה חוליה בת 4 אנשים מהרורבה לאגוף את גבעת קבר-השיח מכיוון עמדה מס' 12. לחוליה זו לא היה כלי-נשק אוטומטי, והיא נסוגה ותפסה עמדות. לאחר שנתברר לה, כי עמדה מס' 12 נתפסה כבר על-ידי האויב, בערך בשעה 1200 פרץ אחד הטנקים את הגדר מול עמדה מס' 8, ובאש תותח בן 6 ליטראות הפסיק את פעולתה של העמדה. מתוך שבעה אנשיה, נהרגו ששה ואחד נתעור בשתי עיניו ונאסף על-ידי חברים (האיש נרפא אחרי כן, בהיותו בשבי במצרים). חיל-הרגלים, שהלך בעקבות הטנק, השתלט על עמדה זו והלך והתקרב לעמדה מס' 7. המ"מ אברהם שורצשטיין פקד על אנשי עמדות מס' 5, 6, 7, לעזוב את עמדותיהם ולעבור למשטח אשר ליד חדר האוכל. על משטח זה, המוקף סוללה, נתארגנו להגנה אנשי הרורבה ושארית אנשי העמדות הצפוניות. במשך שעה בערך החזיקו האנשים במשטח שליד חדר-האוכל, כאשר העמדות מס' 7, 8, 9, 10, 11, 12, וגבעת קבר השיח, השלטת על משטח חדר-האוכל, נמצאו כבר בידי האויב. בתנאים אלה החליט אברהם שורצשטיין לרכו את כל האנשים בבית הערבי אשר בקצה הדרומי של חצר המשק, על-מנת לנסות לפרוץ ממנו בכיוון דרומי-מערבי (לעבר החולות). בשעה 1400—1300 התחילה הנסיגה לעבר הבית הערבי.

בהתרכז האנשים בבית הערבי, המשיכו אנשי העמדות מס' 14, 1, 2, 3, 4 לאחוז בעמדותיהם. אנשי העמדות מס' 14, 1, 2 פעלו כל הזמן נגד ריכוז האויב בוואדי אשר מדרום מזרח לנקודה. גזרת העמדות מס' 3, 4 היתה גזרה שקטה ביותר, ואנשיהם כמעט ולא הפעילו את נשקם עד תום המערכה.

עם התרכז המגינים בבית הערבי רוכזה עליה, ועל סביבתו, כל האש של האויב. המגינים נתארגנו לפריצה בשלוש קבוצות. הראשונה לפריצה צריכה היתה להיות הקבוצה בפיקודו של אברהם שורצשטיין ואחריה הקבוצה בפיקודו של סגנו, משה הנפליק. הקבוצה השלישית, בפיקודו של המ"מ יוחנן מנהיים, צריכה היתה לחפות על הנסיגה ולעכב את התקדמות האויב, אשר השתלט על החצר והלך והתקרב אל הבית. כל הנשק הכשר לפעולה, אשר נשאר אז בידי המגינים, היה שני מקלעים, כ-20 רובים ומספר סטנים. אחד המקלעים הוצב לחיפוי הנסיגה, והמקלע השני צריך היה להתקדם בראש הפורצים. חולית-המקלע פרצה ראשונה מן הבית לעבר הגדר, ואחריה הקבוצה הפורצת בפיקודו של אברהם שורצשטיין. חולית-המקלע בת 4 האנשים הצליחה לעבור את הגדר, אולם מיד הושמדה.

השאר נסוגו תוך אבידות. נתברר, כי אין סיכוי גם לפריצה. לאחר התייעצות קצרה החליט המ"מ אברהם שורצשטיין על כניעה. בפקודתו, הרים אחד האנשים בד לבן על קצה רובהו, אולם ברגע שהתרומם פגע בו פגז של תותח, והאיש נהרג במקום. לאחר שכמה נסיונות לא הצליחו, פשט אברהם שורצשטיין את גופיתו והרימה בידו. בהתרוממו, נפצע אברהם שורצשטיין בחזהו, אולם מיד לאחר זאת התרומם שוב, ויחד עם האלחוטאית נירה בן-ארי, אשר נשאה בידה מטפחת לבנה, יצאו למול עמדות המצרים. שניהם נהרגו לאחר שעברו כמה עשרות צעדים, אולם המצרים הבחינו כנראה בסימני הכניעה אשר היו בידיהם, וכמה דקות לאחר זאת נפסקה אש-האויב. עם הפסקת אש-האויב פקד ממלא-מקומו של אברהם שורצשטיין, הסמ"מ משה הנפליק, על כל האנשים להשמיד את נשקם. השעה היתה אז 1500 בקירוב.

מסקנות לגבי מערכת ניצנים

- א. הקרב על ניצנים נמשך כ-15 שעות (מאז התחיל האויב בפעולת ריכוך). מההסתערות הראשונה של חיל-הרגלים על המשק ועד לגמר המערכה עברו לפחות 7 שעות.
- ב. בכוח העמידה במערכה זו לא נפלו החיילים מאנשי-המשק.
- ג. מגיני ניצנים הפעילו במערכה זו, פרט למרגמה בת "2, את כל כוח האש אשר היה ברשותם, והמשיכו במאבקם גם לאחר שפרץ האויב את קו-ההגנה.
- ד. הסיבות לפילת ניצנים:
 - (1) המצב הטופוגרפי הנוח לתוקף.
 - (2) החופש בו אירגן האויב את בסיסיהם שלו, בלי שיופרע על-ידי אש-הנקודה (שחסרה את הכלים הדרושים לכך), או שיוטרד על-ידי כוח אחר מבחוץ.

מפקודת המבצע המצרית לכיבוש ניצנים

פקודת מבצע ילחטות נ"ס' 1

סודי ביותר
7 ביוני 1948

5. תכנון — הפעולה מתחלקת לשלושה שלבים.
 - א. שלב ראשון. המטרה: מיכלי המים, עמדות 12—9 (צפון-מזרח המשק), בביצוע פלוגה 1, בפיקודו של היוזבאשי עבד אל מונעים אפנדי ח'ליף — ותחת פיקודו: טנקים קלים; כיתת מק"ב על רכב; כיתת מרגמות "3; סוללת 6 ליטראות; כיתת חבלנים. ההיערכות — בכביש הראשי המוביל לניצנים והעובר את המחנה הצבאי מצפון-למערב. נקודת המוצא (עמדת הסתערות): קצה המחנה הצבאי הבריטי.
 - הפלוגה תתקדם ותכבוש מספר בונקרים (עמדות בולטות) ליד המיכלים.

אל: גדוד רובאים 9
ידיעות

1. האויב — כוחות האויב אינם ידועים בדיוק. הוא מתבצר בבונקרים ובתעלות המחוברות ביניהם.
2. כוחותינו — גדוד רובאים 9, ותחת פיקודו מחלקת מק"ב ופלוגה מגדוד רובאים 7.
3. כוחות סיוע — פלוגת משוריינים קלים (13 משוריינים); 2 גונדות 25 ליטראות מרגימנט שדה מס' 1 (16 תותחים); סוללה קלה נגד-מטוסית; הגונדה הרביעית של תותחים 2 ליטראות נגד-טנקים (12 תותחים) ועוד שני תותחים "3.7.
4. המטרה — כיבוש ניצנים על-ידי גדוד הרובאים ה-9.

ב. שלב שני, המטרה: גזרת הבית האדום המשופע, עמדות 3-8. (חדר האוכל). וקבוצת הבונקרים שלידי, בצד הקרוב לים. דבר זה יבוצע עלידי פלוגה 4, בפיקודו של היוזבאשי לואיס אפנדי חביב — ותחת פיקודו: מחלקת מק"ב על רכב; כיתת מרגמות 3; כיתת חבלנים; שני טנקים קלים; שתי סוללות של דרילטראונים.

תפקידה: לרתק את האויב לעמדותיו בזמן ביצוע השלב הראשון, גזרת הפעולה — מצפון-מערב לניצנים.

ג. שלב שלישי, המטרה: גזרת ה"ארמון" הגדול (הבית הערבי שבקצהו הדרומי של המשק). יבוצע עלידי פלוגה 2 בפיקודו של בכבאשי חסן אפנדי עות'מן זינאתי — ותחת פיקודו: 2 כיתות נושאי-ברק; כיתת מק"ב על רכב; כיתת 6 ליטראות; מחלקת מכוניות משוריינות.

גזרת הפעולה — בניני הצבא האנגלי מצד מג'דל דרומה. התחלת הפעולה, — עם הצלחת הפעולה של השלב השני.

6. מחלקת המכוניות המשוריינות תכבוש את הגבעות הנמצאות בין גזרת פלוגה 1 ופלוגה 2 (ממזרח למשק). תפקידה — לרתק את האויב מן המקום הזה.

7. פלוגה 3 מגדוד רובאים 9 בפיקודו של הבכבאשי אחדד אפנדי חביב, ותחת פיקודו סוללה של דרילטראונים — תכבוש את הגבעות מזרחה לדרך מג'דל-יפו, גבעת "שלושת העמדים הגבוהים" (גבעה 69). תפקידה: למנוע אפשרות פעולה של תגבורות האויב.

8. יחידת מכוניות משוריינות — תבטיח את הצד הצפוני של ניצנים.

9. רזרבה — הפלוגה ה-3 (מגדוד 7) בפיקודו של יוזבאשי יוסף אפנדי מחמוד יוסף, מקום המפגש (מקום ריכוזה) בין גבעת התצפית ובנייני הצבא הבריטי. אנשי שתי הפלוגות האלה (פלוגה 3 מגדוד 9 ופלוגה 3 מגדוד 7) יימצאו על המכוניות בדרך המובילה

לגבעת התצפית (צפונית לניצנים).

10. תותחים — ראה נספח.

11. עזרה אווירית — ראה נספח.

12. שעת האפס — 1000.

מנהל

13. מנות מזון:

א. החיילים יאכלו ארוחת בוקר לפני התנוזה.

ב. כל חייל ישא מנת-ברזל ליום אחד.

ג. האפסנאות של הגדוד אחראית למשלוח ארוחת-הצהרים, עם סיום הקרב.

14. המים — המיכלים ימולאו לפני התנוזה.

15. תחמושת — כל חייל ישא 200 כדורים "303 ו-4 רימוני יד. הפלוגה ה-4, תיקח ארגז תחמושת לכל כיתה, כתחמושת רזרבית, לפני ביצוע השלב השני.

16. תחנת עזרה ראשונה — בדרך מאחורי בנייני הצבא הבריטי, הקרובים לאשדוד.

הקשר הפנימי

17. מפקדת הגדוד — בגבעת התצפית, צפונית לניצנים.

18. קצין קשר יעשה את הסידורים הדרושים במ"ק 18 ו-30, הנמצאים בגדוד.

19. הסימנים:

א. סימן הצלחה: לבן, לבן.

ב. סימן הפסקת האש, בגלל כשלון, לאוירונים ותותחים: אדום, אדום.

ג. סימן על ביטול פעולת הטאטוא של האוויריה: ירוק, ירוק.

